

HOE GROEN GOED DOET

GROEN DICHTERBIJ – hét platform voor groene buurtprojecten

COLOFON

'HOE GROEN GOED DOET' - © GROEN DICHTERBIJ 2014

Groen Dichterbij is een platform van IVN, het Oranje Fonds, Buurtlink.nl & SME Advies en wordt mogelijk gemaakt door de Nationale Postcode Loterij.

Auteurs: Len Duffhues, Reina Kuiper (SME Advies), Rachelle Eerhart (IVN)

Vormgeving: Studio Erik Boot, Breda

Foto's: Bart Homburg, Luc Seton, Rachelle Eerhart, Icoonprojecten Groen Dichterbij en inzendingen van de fotowedstrijd 2013 en 2014.

Illustraties: Maarten Melis

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

1. Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 In het achterhoofd	9
1.3 Leeswijzer	11
2. Participatiesamenleving beheert de openbare ruimte	13
2.1 Energieke samenleving	13
2.2 Transitie	14
2.3 Aanleidingen voor groene buurtprojecten	15
2.4 Andere aanpak	19
2.5 Nieuwe vormen groen: diversiteit groeit	20
2.6 Afspraken en overeenkomsten	21
2.7 Andere financieringsvormen: meer investeringen	22
2.8 Professionalisering bewoners en projecten	25
2.9 Onderscheid tussen wijken	26
2.10 Burgers versus overheid	28
2.11 Het kan ook 'mis' gaan	30
3. Sociale effecten van groene buurtprojecten	33
3.1 Waardering voor elkaar en de plek	33
3.2 Meer contact, minder eenzaamheid	34
3.3 Iedereen doet mee	35
3.4 Contact tussen generaties	36
3.5 Sociale ontwikkeling kinderen	38
4. Groene effecten van groene buurtprojecten	41
4.1 Stimuleren milieubewust gedrag	41
4.2 Goede plek voor natuur- en milieueducatie	42
4.3 Bijdrage aan biodiversiteit	42
4.4 Beperken van de effecten van klimaatverandering	44
4.5 Duurzame koplopers	45

5. Kansen voor gezondheid	47
5.1 Zorgfunctie groene buurtprojecten	47
5.2 Stimuleren van een gezondere levensstijl	49
5.3 Speelnatuur: kinderen ontwikkelen vrij spel en sociale competenties	49
5.4 Zingeving	51
6. Succes- en faalfactoren groene buurtprojecten	53
6.1 Succesfactoren	53
6.2 Faalfactoren	56
7. Toekomstperspectief groene buurtprojecten	59
7.1 De maatschappij aan zet	59
7.2 Groen Dichterbij	61
 BIJLAGE I. - Overzicht Icoonprojecten	 63
Icoonprojecten 2013	63
Icoonprojecten 2014	66
 BIJLAGE II. - Factsheets van Groen Dichterbij	 69
 BIJLAGE III. - Netwerk Groen Dichterbij	 73

INLEIDING

1

Leefbare buurten door een groenere leefomgeving, burens die weer met elkaar in contact komen en zorgen voor elkaar en hun omgeving. IVN, het Oranje Fonds, Buurtlink.nl en SME Advies zagen een aantal jaar geleden dat steeds meer mensen daarmee aan de slag gingen. Onze droom was om deze groeiende onderstroom in Nederland te ondersteunen en te versterken met het project Groen Dichterbij. Dankzij de Nationale Postcode Loterij is dit gelukt. Na drie jaar heeft het team van Groen Dichterbij veel ervaringen, kennis en inspiratie op gedaan. Deze willen we graag delen!

1.1 AANLEIDING

Groen Dichterbij heeft de afgelopen drie jaar groene buurtprojecten op verschillende manieren ondersteund. In totaal hebben zich ruim 800 buurtprojecten gemeld op de website www.groendichterbij.nl. De site biedt dan ook een mooi overzicht van

allerlei groene buurtprojecten in Nederland! Tijdens drie grote evenementen hebben deze projecten elkaar kunnen ontmoeten. In 2013 en 2014 zijn daarnaast twee keer twaalf Icoonprojecten geselecteerd en financieel en praktisch ondersteund. Deze Icoonprojecten zijn stuk voor stuk schitterende voorbeelden van groene buurtprojecten met een brede

maatschappelijke functie. Daarnaast heeft het Support Team van Groen Dichterbij ook andere buurtprojecten met elkaar en hun regionale partners in contact gebracht. Via ruim dertig regiobijeenkomsten en dankzij de makel/schakelfunctie van het Support Team hebben projecten elkaar kunnen vinden.

In het contact met al deze enthousiaste mensen, die door Groen Dichterbij zijn ondersteund, is veel kennis vergaard over de motivaties waarmee mensen een groen buurtproject starten. Daarnaast zijn diverse vormen van groene buurtinitiatieven in kaart gebracht en zijn de succes- en faalfactoren tijdens de uitvoering van die projecten benoemd.

Tenslotte is de waarde van deze projecten onderzocht voor de sociale cohesie in de wijk, voor ouderen, voor kinderen en ook voor duurzaamheid in het algemeen en een groenere leefomgeving. Tijdens de looptijd van het programma Groen Dichterbij deed Alterra middels enquêtes en interviews onderzoek onder initiatiefnemers, vrijwilligers en gebruikers van de eerste twaalf Icoon-projecten. In dit rapport zijn de opgedane ervaringen en de onderzoeksresultaten van

Alterra gebundeld. Voor allerlei praktische vraagstukken schreef Groen Dichterbij factsheets die handvatten bieden voor educatieve activiteiten, suggesties voor sociale verdienmodellen, informatie over aansprakelijkheid of het omgaan met tegenstand. In bijlage II is een overzicht van deze factsheets te vinden.

Ook zijn de factsheets te downloaden via www.groendichterbij.nl/factsheets

1.2 IN HET ACHTERHOOFD

Wanneer wij spreken over groene buurtprojecten kunnen we deze in drie categorieën onderverdelen. Binnen Groen Dichterbij komen we alle drie de categorieën tegen. De vragen die deelnemers hebben verschillen vaak van elkaar. Overigens kunnen projecten in de loop der tijd ook verschuiven van categorie.

De drie categorieën zijn:

- **BUURTINITIATIEF**
- **WIJKACTIVERING / BURGERPARTICIPATIE**
- **SOCIALE ONDERNEMERS**

Versillen tussen deze categorieën hebben betrekking op de vraag of het initiatief

top-down of bottom-up ontstaat of georganiseerd is en hoe het project gefinancierd wordt.

- Een **BUURTINITIATIEF** komt vanuit de buurt en zoekt vaak bij fondsen of gemeenten geld om iets te kunnen realiseren. Het project draait op de buurtbewoners zelf, zij hebben vaak gezamenlijk veel vaardigheden in huis en werken samen met professionele organisaties als de gemeente. Financieel kan het gaan om verschillende bedragen, van een paar honderd euro tot een paar miljoen.
- **WIJKACTIVERING OF BURGERPARTICIPATIE** is top-down. Een professionele partij als een buurtcentrum, welzijnsorganisatie, gemeente of woningbouwcorporatie neemt het initiatief en betreft de buurt hierbij. In sommige gevallen wordt begeleiding ingehuurd om de buurt te betrekken. Doel is vaak dat het eigenaarschap wel overdragen wordt aan de buurt.
- **SOCIALE ONDERNEMERS** zijn vaak de pioniers in de wijk. Ze starten een onderneming die rendabel moet zijn, maar vooral ook een maatschappelijke functie heeft. De ondernemers vervullen een behoefte in de wijk, maar komen niet altijd per se

zelf uit de wijk. Wel zijn ze er bekend en zijn ze er nadrukkelijk voor de buurt. Het eigenaarschap blijft bij de ondernemers c.q. initiatiefnemer, maar als het goed is raakt de buurt wel steeds meer betrokken.

Afhankelijk van de wijk en zijn bewoners is een van de drie categorieën passend. Een wijk met hoogopgeleide bewoners neemt vaker zelf initiatief waar in achterstandswijken de wijk meer geactiveerd moet worden of het een sociaal ondernemer is die aan de slag gaat (zie paragraaf 2.9).

1.3 LEESWIJZER

Met dit rapport wil Groen Dichterbij inspiratie bieden en inzicht geven in wat groene buurtprojecten kunnen betekenen!

Hoofdstuk 2

schetst de veranderingen in de huidige samenleving die leiden tot nieuwe vormen van bewonersparticipatie in het algemeen en laat zien wat dat teweegbrengt op het gebied van groen. Het hoofdstuk zoomt ook in op de nieuwe vormen van beheer van de openbare ruimte die van daaruit ontstaan en de rol die bewoners daarin vervullen. Bewoners die de openbare ruimte zelf gaan beheren hebben een eigen aanpak die kan leiden tot de aanleg van bijvoorbeeld geveltuinen, speelnatuur of stadslandbouw. Daar komen ook andere financieringsvormen bij kijken zoals crowdfunding of sponsoring.

Hoofdstuk 3

gaat in op de sociale effecten van groene buurtprojecten. Groene buurtprojecten scoren goed in waardering bij omwonenden, versterken het onderling contact in de buurt, kunnen bijdragen aan het tegengaan

van eenzaamheid en hebben een positieve invloed op de ontwikkeling van kinderen.

Hoofdstuk 4

laat zien welke bijdrage groene buurtprojecten leveren aan duurzaamheid en een groenere leefomgeving, in de zin van biodiversiteit, milieubewust gedrag en mitigatie van de effecten van klimaatverandering.

Hoofdstuk 5

belicht het gezondheidsaspect van groene buurtprojecten: de zorgfunctie, het stimuleren van een gezonde levensstijl en de ontwikkeling van kinderen.

Hoofdstuk 6

tenslotte geeft een doorkijkje naar de toekomst: welke kansen bieden groene buurtprojecten voor de samenleving en hoe denkt Groen Dichterbij daar ook na 2014 een bijdrage aan te blijven leveren?

PARTICIPATIESAMENLEVING BEHEERT DE OPENBARE RUIMTE

2

Op Prinsjesdag 2013 benoemt Koning Willem-Alexander een trend van een veranderende samenleving: de participatiesamenleving. Op het gebied van zorg, energie en groen slaan steeds meer bewoners de handen ineen en nemen gezamenlijk verantwoordelijkheid voor elkaar en voor hun buurt. In deze samenleving werken burensamen aan een sociale, groene en veilige buurt. Ook Groen Dichterbij is onderdeel van deze transitie waarin bewoners steeds meer zelf initiatief nemen om hun buurt aan te pakken. Het gaat daarbij vooral om echte buurtinitiatieven (zie inleiding).

2.1 ENERGIEKE SAMENLEVING

De eerste die de trend van actieve bewoners en de noodzaak ervan beschrijft is Maarten Hajer van het Planbureau voor de Leefomgeving. Hij benoemt de 'energieke samenleving' in het rapport *Energieke Samenleving* (2011). Kort gezegd beschrijft Hajer dat

Nederland met een factor vijf terug moet in het gebruik van grondstoffen en milieubelasting om economische groei en een fijne leefomgeving te kunnen combineren. Om dit te realiseren zijn innovatieve manieren van omgaan met natuur en milieu nodig. Hajer signaleert de trend waarbij bewoners minder vatbaar zijn voor abstracte milieuproblemen

ver weg, maar wel geïnteresseerd en gemotiveerd zijn om met de natuur in hun directe omgeving aan de slag te gaan. Een veilige, groene, schone wijk, straat of buurt is het doel. Hajer ziet juist deze beweging als kans om samen aan de slag te gaan met de duurzaamheidsopgave. Bewoners zelf aan zet!

2.2 TRANSITIE

Jan Rotmans beschrijft Nederland als 'in een transitie' (In het oog van de orkaan, 2012). Van een oude economie en verticale samenleving naar een nieuwe circulaire economie en horizontale samenleving. De economische crisis heeft daar juist kans voor geboden, mensen hebben crises nodig om veranderingen door te willen voeren.

Volgens Rotmans heeft de financiële crisis geholpen bij de start van de transitie naar een energieke samenleving. Door het groeiende wantrouwen ten opzichte van banken en grote multinationals krijgen mensen behoefte om dichtbij huis veranderingen te realiseren. Het grote probleem kan niet aangepakt worden, kleine problemen in de directe leefomgeving wel. Daar kunnen

mensen invloed op uitoefenen. Rotmans noemt dit 'glocalisering'; een reactie op globalisering. Daarnaast introduceert hij het begrip 'samenredzaamheid'. Binnen gemeenschappen kan veel opgelost worden en gezamenlijk redden we het wel.

In beide gevallen is een focus op de eigen omgeving het gevolg. Bewoners gaan aan de slag in hun directe omgeving, waar zij invloed op kunnen uitoefenen & waar de complexiteit van de wereld en alle verschillende sectoren hanteerbaar is voor mensen; zo ook binnen het groen.

2.3 AANLEIDINGEN VOOR GROENE BUURTPROJECTEN

Binnen Groen Dichterbij zien we deze transitie zich voltrekken en de participatie-samenleving in de praktijk ontstaan. Bij het tot stand komen van groene buurtprojecten is er nauwelijks sprake meer van het bekende participatiemodel waarbij een overheid inspraak van bewoners vraagt of bewoners actief betrekt bij een project.

STEEDS VAKER ZIJN BEWONERS ZELF DE INITIATIEFNEMERS

Steeds vaker zijn bewoners zelf de initiatiefnemers en zoeken zij partijen om zich heen die hen kunnen helpen. Dit is lang niet altijd de overheid. Vaak worden er ook coalities gesloten met scholen, verzorgingstehuizen, wijkbureaus, woningcorporaties, etc. Daarnaast zijn er ook bewoners zelf die een rol spelen vanuit hun beroep of specifieke expertises inzetten.

Veel projecten zijn gestart vanuit een wens uit de wijk of enthousiasme van de initiatiefnemers. Zij zien weinig groen om zich heen en willen dit veranderen of stellen zich als doel om meer groen in de openbare ruimte te creëren, daarbij niet genoeg nemend met de kwaliteit van het openbare groen dat aanwezig is. De redenen om aan de slag te gaan zijn divers, van natuur en milieu georiënteerd tot het verhogen van de kwaliteit van leefomgeving tot het leefbaar houden van een dorp. Globaal zijn er binnen de groene buurtprojecten van Groen

Dichterbij vijf aanleidingen te onderscheiden om aan de slag te gaan. De ligging van het initiatief (platteland of stad) is daarbij vaak bepalend. In de praktijk geldt dat motivaties vaak door elkaar heen lopen.

1. LEEFBAARHEID VERBETEREN

Huidige groenvoorzieningen worden soms, naar wens van bewoners, niet meer voldoende door de gemeente onderhouden. Bezuinigingen van de gemeente hebben effect op de kwaliteit van groen en daardoor ook op de leefbaarheid. Vooral in kleinere dorpen en kernen, waar door krimp of vergrijzing van de bevolking de leefbaarheid al onder druk staat, vormt dit een reden om aan de slag te gaan. In andere gebieden zijn verpaupering of een stenige omgeving reden om de leefbaarheid te willen vergroten. Bewoners komen in actie om bestaand groen beter te onderhouden en de kwaliteit van het groen te verhogen. Daarbij wordt regelmatig ook een plek gerealiseerd voor ontmoeting en activiteiten. In bijvoorbeeld Veeningen in Drenthe wordt het Veeninger bos meer bij het centrum betrokken door de

aanleg van onder andere een sportkooi en schaatsbaan, een jeu-de-boulesbaan en rolstoelvriendelijke wandelpaden. Daarmee wordt bijgedragen aan de sociale- en sportinfrastructuur en een impuls gegeven aan de leefbaarheid van Veeningen.

“Waar ik het meeste trots op ben hier in Veeningen is dat we een steeds grotere groep betrokkenen hebben bij dit geheel en dat we verbindingen hebben gelegd tussen mensen”
(Groene Hart Veeningen, 2014).

2. EIGEN IDEEËN REALISEREN

Vaak krijgen of eisen bewoners een plek of nemen zelf het initiatief om een deel van de openbare ruimte in te vullen naar hun eigen behoefte en zelf ook het onderhoud te plegen. Aanleiding is dan bijvoorbeeld een toch al geplande aanpak van een park vanwege slecht onderhoud, overlast en dergelijke. Op andere plekken is een stenige plek juist de aanleiding om aan de slag te gaan. Er is behoefte aan een mooie speelplek voor kinderen, plek om te kunnen tuinieren of mooier ‘zicht’ op groen. De Hoekwierde in Almere is begonnen met een experiment van zelfbeheer door buurtbewoners. Be-

woners hebben aangegeven het openbaar wijkgroen en de twee bospercelen zelf te willen beheren omdat de gemeentelijke bouwplannen ongewenst waren en het gebied begon te verloederen.

“Nieuwe verpaupering? Mooi niet! Daar hadden we geen zin in. Toen zeiden we tegen elkaar: we nemen het wel over, we regelen het hier zelf wel”
(Experiment Zelfbeheer Hoekwierde, 2014).

NUTTELOZE RUIMTE KAN BETER BENUT WORDEN EN EEN BUURT OF STRAAT KNAPT ER VAN OP

3. TIJDELIJK GROEN

Doordat de bouwsector en projectontwikkelaars lastige tijden doormaken gaan veel bouwplannen niet door. Vaak zijn er al wel voorbereidingen getroffen en is een oud gebouw gesloopt. Bewoners willen graag gebruik maken van het braak liggend stuk grond en ‘iets’ met groen doen. De nutteloze

ruimte kan beter benut worden en een buurt of straat knapt er van op als er in plaats van een braakliggend terrein een moestuin verrijst. Een mooi voorbeeld hiervan is de Torentuin in Zaltbommel. Dit is een initiatief van buurtbewoners die graag een nieuw doel wilden realiseren op het vervallen bouwterrein in hun buurt. Het plan om een openbare buurttuin te creëren werd breed door de gemeente ondersteund en zij gaf het terrein tijdelijk in bruikleen. De buurttuin heeft een moes- en fruituin, bloemrijk grasland en speelnatuur. De tuin dient nu als ontmoetingsplaats en groene werk- en speelplek waar vaak culturele en educatieve evenementen worden georganiseerd. In de toekomst zal het terrein (gedeeltelijk) bebouwd worden.

4. ONTMOETING VERSCHILLENDE DOEL- GROEPEN STIMULEREN EN VERBINDINGEN LEGGEN

Een andere motivatie is het willen creëren van een plek waar iedereen zich thuis voelt en elkaar kan ontmoeten. Of dit nu kinderen, ouders, mensen met een beperking of allochtonen zijn. Door letterlijk de ruimte te creëren om samen in het groen bezig

te zijn komt een wijk dicht bij elkaar. Dit kan in de vorm van een belevingstuin, moestuin of andere variant. Vaak sluiten ook wijkorganisaties zich hier bij aan (of nemen het initiatief), omdat het mogelijkheden biedt voor activiteiten voor welzijn, buitenlessen voor scholen of omdat het speelruimte biedt aan een BSO.

Het sociale aspect staat dan voorop. Het doel van bijvoorbeeld Tuinzicht Lichtenberg in Maastricht is het versterken van lokale en regionale structuren. Scholen in de buurt, de BSO, buurtverenigingen en buurtbewoners werken hier samen aan de sociale samenhang in de buurt en richten zich op (nieuwe) ontmoetingen en gezamenlijke activiteiten.

5. LOKALE VOEDSELPRODUCTIE OF STADSLANDBOUW

De behoefte aan gezond voedsel en de wens om zelfvoorzienend te zijn is voor buurtbewoners aanleiding om met een voedseltuin te beginnen. De productie of verwerking van voedsel uit de moestuin staat daarbij centraal en deze wordt bijvoorbeeld uitgedeeld aan de lokale voedselbank. Vaak is daarbij ook ruimte voor kinderen of

ouderen om te tuinieren, maar de insteek vanuit groen of voeding staat voorop. De Doarpstún in Snakkerbuorren werkt samen met een zeer gevarieerde groep vrijwilligers aan groen, voedselproductie en duurzaamheid en werkt hierbij ook samen met scholen. Groenten en fruit kunnen door voorbijgangers maar vooral ook door donateurs bij de tuin gekocht worden.

2.4 ANDERE AANPAK

Bewoners worden niet beperkt door vaststaande werkwijzen of een standaardaanpak. Ook budgettering van buurtprojecten gaat geheel op eigen wijze. Bewoners schrijven zelf fondsen aan, leveren arbeid en vragen aan verschillende partijen hulp, zoals bijvoorbeeld aan de gemeente voor grondbewerking of aanplant. Tijdens het onderzoek naar effecten van groene buurtprojecten signaleert Alterra dat er nieuwe werkwijzen ontstaan rond het aanleggen, ontwerpen en onderhouden van groen.

Een voorbeeld hiervan is een organische aanleg van groen zonder ruimtelijk ontwerp, bestek en/of begroting vooraf. Hier volgt de

BINNENSTEBUITENBOS DIEPENHEIM: BEWONERS ONTWERPEN ZELF

Het BinnensteBuitenBos; een plek in de bebouwde kom waar je het alledaagse leven vanuit een ander perspectief kunt bekijken. Gedachten kunnen 'binnenstebuiten' gekeerd worden, bijvoorbeeld vanaf het dak van 'de BolleBoom'. De kinderen Doménique, Zola en Noah droomden van een eigen bos. Midden in Diepenheim, waar weinig leuke plekken waren om te spelen. Dat bos is er nu. Ouders van de kinderen hebben zich over het idee ontfermd en het kinderontwerp vertaald naar een volwassen tekening. Een grote uitdaging was om het 'wilde' groen op een natuurlijke en logische wijze te verbinden met de nette burgertuinen. Het BinnensteBuitenBos is een plek met nieuwe authenticiteit waar men rust, ontspanning en vermaak vindt, waar de seizoenen gevierd worden en waar creativiteit als vanzelf opborrelt. Het project laat aan kinderen zien dat ze mogen dromen en het laat aan volwassenen zien dat ze deze dromen serieus moeten nemen. Kinderen en ouderen samen iets laten beleven is het ultieme doel. Bij de aanleg van het BinnensteBuitenBos is bovendien rekening gehouden met (jonge) mensen met een beperking.

Gemeente Hof van Twente ondersteunt het project met medewerking en enthousiasme en door middel van een jaarlijkse bijdrage in het onderhoud. Een vrijwillige 'boswachter' draagt zorg voor het onderhoud. Daarnaast krijgt het BinnensteBuitenBos ondersteuning in het beheer van het AOC-Oost (een MBO 'groenschool') en van middelbare scholieren die er hun maatschappelijke stage doen. Op kluszaterdagen worden de grotere werkzaamheden met meerdere vrijwilligers aangepakt.

ruimtelijke inrichting op het doen. Dit ontstaat wanneer bewoners zelf het initiatief nemen om een stuk grond aan te pakken, zoals bijvoorbeeld bij Eetbaar Makkum. In een aantal gevallen nemen de gemeenten (of woningbouwcorporaties, welzijnsinstellingen, etc.) zelf het voortouw en nodigen bewoners uit om een stuk plantsoen te adopteren en zelf verantwoordelijk te worden voor het beheer. Ook zijn er gemeenten die op een interactieve kaart aangeven welke terreinen gebruikt mogen worden voor stadslandbouw en deze terreinen aan bewonersgroepen in bruikleen geven.

"Je kunt met weinig beginnen. We zijn inmiddels zo ver dat we self-supporting zijn. Wat we verdien stoppen we volgend jaar weer in de grond"
(Dorpstuin Dipshoorn, 2013).

2.5 NIEUWE VORMEN GROEN: DIVERSITEIT GROEIT

Al deze nieuwe samenwerkingsvormen creëren nieuwe, groene (gebruiks)vormen die volgens de huidige geldende groenaanleg en beheerpraktijk niet tot stand waren gekomen.

Te denken valt aan:

- een speelerf om kinderen te leren te vertrouwen op hun eigen creativiteit;
- groenbakken op hoogte voor rolstoelgebruikers of anderszins lichamelijk beperkte gebruikers;
- bloemenproductie voor gratis levering aan verzorgingstehuizen;
- moestuinen voor ouderen uit het verzorgingstehuis;
- moestuin bij tehuis waarin bewoners fruitbomen van hun vroegere woonplek mogen planten;
- groenteproductie voor gratis levering aan de voedselbank;
- wilgentenenbogen;
- guerilla gardening;
- speelnatuur.

Een van de voordelen van groene buurtprojecten is dat de diversiteit van openbaar groen groeit. Ook sluit de functie en mogelijkheden van het groen beter aan bij de wensen van een buurt of wijk. Een buurtproject kan zelf kiezen, afhankelijk van de bevolkings-samenstelling of aanwezige organisaties in de buurt, welke functie en vorm het groen krijgt. Op die manier kan het groen voorzien

in bijvoorbeeld een speelbehoefte in een wijk of bewoners de ruimte geven groente te verbouwen omdat ze daar rond hun eigen woning geen ruimte voor hebben. Dit werkt ook de wil om betrokken te zijn in de hand.

2.6 AFSPRAKEN EN OVEREENKOMSTEN

Deze nieuwe manieren van samenwerken en vormen van groenbeheer zorgen ervoor dat bestaande grenzen tussen organisaties, initiatieven en overheden vervagen. Het is daarom belangrijk dat duidelijk wordt wie

BESTAANDE GRENZEN TUSSEN ORGANISATIES, INITIATIEVEN EN OVERHE- DEN VERVAGEN

waar verantwoordelijk voor is. Bij de meeste initiatieven wordt daarom bijvoorbeeld een beheerconvenant, huur- of gebruiksovereenkomst opgesteld. Er zijn echter ook projecten waarbij verschillende betrokken partijen

VORMEN VAN OVEREENKOMSTEN

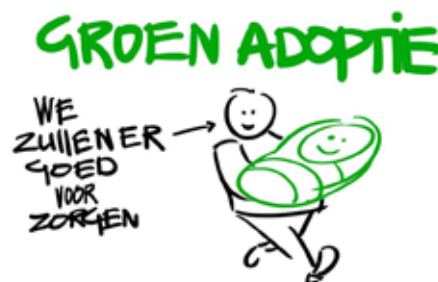
'De gemeente Twello en het BinnensteBuitenBos hebben een beheerconvenant afgesloten, de stad Middelburg heeft met Stadstuin Middelburg-Zuid een overeenkomst opgesteld en de moestuin Diphooft met de boer waarvan ze de grond in bruikleen hebben. Tuin in de stad had een huurovereenkomst met gemeente Groningen die werd omgezet in een gebruiksovereenkomst, omdat die inmiddels andere plannen met de grond heeft. Food for Good heeft een gebruiksovereenkomst met de gemeente Utrecht' (Alterra).

Lees de factsheet 'Aansprakelijkheid: Hoe zit dat?' over benodigde contracten en afspraken bij het starten van een groen buurtproject. Kijk op www.groendichterbij.nl/factsheets

besloten hebben geen afspraken op papier te zetten omdat deze het initiatief zouden kunnen blokkeren of hinderen.

"We hebben rioolbuizen neergelegd in de speeltuin. Toen de buizen er al een tijdje lagen, werden we er op een gegeven moment op gewezen dat deze gecertificeerd moeten zijn als speeltoestel. Dan denk je dat je alles weet van een natuurlijke speelplek en dan word je weer verrast door zoiets" (Nieuw Rotsoord, 2014).

2.7 ANDERE FINANCIERINGSVORMEN: MEER INVESTERINGEN

Andere werkwijzen en overeenkomsten waarin bewoners verantwoordelijk worden voor het beheer van hun project leiden ook tot andere vormen van financiering.

DE CUPIDOHOF, ALMERE: MOGELIJKHEDEN IN EEN NIEUWBOUWWIJK IN CRISISTIJD

Een 1600 vierkante meter grote zandvlakte, dat was het binnenterrein tussen Amor-, Pollux-, Mars- en Herculesstraat tot het voorjaar van 2012. Een stuk grond dat voorlopig nog wel even braak zou blijven liggen, zoals dat gaat in een nieuwbouwwijk in crisistijd.

Enkele bewoners van de omliggende, pas opgeleverde huizen riepen hun vaak nog onbekende, nieuwe buurtgenoten op om samen iets moois te bedenken, om de kale zandvlakte om te toveren tot een gezamenlijke, openbare achtertuin. Ze kregen enthousiaste reacties, en binnen enkele weken lagen er tekeningen, ideeën en wensen op tafel. Niet alleen buurtbewoners reageerden enthousiast, ook de gemeente Almere was blij met het initiatief. Ze gaf toestemming om het terrein tijdelijk naar de wens van de bewoners in te vullen, en dacht en hielp zelfs mee met de aanleg. Bewoners en gemeente gingen samen aan de slag. De gemeente zorgde voor het grondwerk, plaatste elders overbodig geworden speeltoestellen en plantte zes fruitbomen; de buurtbewoners zochten sponsors voor de beplanting, zaaiden de eerste groenten, werkten zich weekenden lang in het zweet om de (gesponsorde) haagjes te planten en 'de boog van Cupido' te bestraten (met een vrolijk allegaartje van hergebruikte stenen).

Niet alleen gemeenten investeren in de openbare ruimte, bewoners weten de wegen naar fondsen en sponsors te vinden of combineren budgetten van verschillende betrokken instellingen met elkaar. Daarnaast leveren bewoners ook vaak zelf een flinke bijdrage aan het project. Dit niet zozeer in financiële vorm, maar wel in arbeidsuren of door voor het project hun professionele capaciteiten in te zetten. Dit kan variëren van een jurist die allerlei juridische zaken regelt, een timmerman die gratis bankjes maakt of iemand met kennis van groen die een beplantingsontwerp maakt. Op deze manier wordt er veel meer geïnvesteerd in het openbare groen dan een gemeentelijk beheerbudget kan doen.

Doorslaggevend lijkt hierbij wel dat bewoners zelf met een initiatief komen voor beheer en zelf mogen beslissen over de invulling van het stuk grond. Op dat moment zijn ze ook gemotiveerd om financiering van buitenaf te vinden om hun wensen en dromen te realiseren.

2.8 PROFESSIONALISERING BEWONERS EN PROJECTEN

Door het commitment van bewoners aan een project en de inzet van hun professionele vaardigheden wordt de organisatie van een buurtproject steeds professioneler. De bewoners die een gemeente aan tafel krijgt bij overleggen nemen daardoor ook een andere rol aan: niet meer afwachtend, maar proactief en vol kennis. Zij geven leiding aan hun eigen project en doen dit vanuit een overtuiging om hun buurt socialer en groener te maken. Zij zijn een goed voorbeeld van de participatiesamenleving.

SOMS KAN PROFESSIONELE INZET LEIDEN TOT DE WENS OM VAN EEN HOBBY BETAALD WERK TE MAKEN

In een aantal gevallen kan deze professionele inzet leiden tot de wens om van een hobby betaald werk te maken. Zo willen

betrokken bewoners binnen het groene buurtproject een baan creëren. Voor het project zelf betekent dit dat de grens tussen vrijwilligerswerk en professionele inzet vervaagt, zo constateert Alterra. Het voordeel daarvan is dat die professionals extra betrokken zijn bij het project. Echter, baanbehoud wordt daarmee ook een belang binnen het project en niet elk project leent zich hiervoor of staat hier voor open. Soms kan tijdelijk betaalde inzet wel acceptabel zijn in een opstartfase, voor het maken van een ontwerp, voor begeleiding van zorgcliënten of in het kader van bijvoorbeeld re-integratie. Voor veel mensen is en blijft het buurtproject iets waar ze zich vrijwillig voor inzetten omdat ze dat gezellig vinden of willen bijdragen aan de samenleving.

Tegelijkertijd maakt het niet openstaan voor betaalde inzet binnen een project een groep pioniers zeer kwetsbaar. Zij zijn nodig om innovatieve projecten te starten en nieuwe ideeën uit te proberen. In burgerinitiatieven zie je vaak dat er één of twee trekkers zijn die de rol van onbetaald projectleider vervullen. Voor deze mensen is het dan de uitdaging om het gevoel van eigenaarschap te delen met een grotere groep zodat het project

sterker wordt. In achterstandswijken zie je sociale ondernemers vaak worstelen om voldoende financiering te vinden om zichzelf een basissalaris te kunnen uitbetalen en het project te laten voortbestaan.

IN BURGERINITIATIEVEN ZIE JE VAAK DAT ER ÉÉN OF TWEË TREKKERS ZIJN DIE DE ROL VAN ONBETAALD PROJECTLEIDER VERVULLEN

Een voorbeeld is HotspotHutspot in Rotterdam. Bob Richters is daar gestart met een buurtrestaurant waar kinderen, jongeren en re-integranten samen werken. Deze kinderen en jongeren hebben begeleiding van een kok nodig en Bob begeleidt alle deelnemers. Deelname is geheel vrijwillig. Gasten kunnen voor €7,50 genieten van het driegangenmenu van de dag. Zonder financiering voor baanbehoud van de kok en Bob kan dit project niet draaien. Wij concluderen dat je als initiatiefnemer dus duidelijk

voor ogen moet hebben met welk doel je aan een project begint: is het hobby of een onderneming?

2.9 ONDERSCHIED TUSSEN WIJKEN

In hoeverre bewoners in staat zijn om zelf het heft in handen te nemen voor het opzetten van een groen buurtproject verschilt per wijk.

In wijken met vooral particuliere woning-eigenaren of hoger opgeleiden nemen bewoners zelf initiatief en kennen de weg naar gemeente, subsidies of andere samenwerkingspartners.

In wijken waar de behoefte aan groen en sociaal misschien het grootst is komt dit initiatief niet altijd vanuit de bewoners zelf. Juist daar zijn zogenaamde 'intermediairs' of 'professionals' nodig om die projecten op te zetten. Hun taak is niet alleen het organisatorisch opzetten van het project, maar juist ook via persoonlijk contact de binding tussen buurtproject en bewoners te laten groeien. Daar leren bewoners elkaar uiteindelijk kennen om, eerst nog onder begeleiding, gaandeweg zelf het project over te nemen.

GROEN DICHTERBIJ INTERMEDIARIS

In wijken waar initiatieven niet vanzelf ontstaan is begeleiding van een betaalde professional nodig die het project tijdelijk of permanent aanzwengelt en ondersteunt. Altijd met als doel om bewoners zich steeds meer eigenaar te laten voelen. Groen Dichterbij erkent het belang van deze partijen om juist in kwetsbare wijken samen in het groen aan de slag te gaan. Deze 'intermediairs' worden meestal ingehuurd door gemeenten of woningbouwcorporaties. Soms worden ze ook betrokken door initiatiefnemers van groene buurtprojecten die ondersteuning zoeken.

Op www.groendichterbij.nl/intermediars is een overzicht te vinden.

Enkele voorbeelden zijn:

- Buitenruimte voor Contact - o.a. begeleiding Icoonproject Food for Good in Utrecht;
- Creatief Beheer - o.a. begeleiding van Proefpark de Punt in Rotterdam en bedenker van Tuinman (m/v), het botanische broertje van de wijkagent (www.tuinmanindewijk.nl);
- NatuurSUPER - o.a. begeleiding van het Nobelveldje in Wageningen en auteurs van het 'Doe het zelf stappenplan' voor een groene buurtmoestuin.

Vooraf bij het werken met kwetsbare groepen is de noodzaak om met intermediairs te werken hoog. Re-integranten, ouderen, mensen met een beperking: ze gaan graag aan de slag, maar het project zelf initiëren of dragen kunnen zij vaak niet. Deze groepen vragen bovendien vaak om professionele begeleiding. Als het project en de deelnemers, omwonenden, etc. op elkaar zijn ingespeeld kan een intermediair zich langzaam uit het project terugtrekken. In sommige gevallen is dit echter niet realistisch en zal er altijd begeleiding nodig blijven vanuit een organisatie of ZZP'er. Dit doet niets af aan de betekenis die een tuin heeft voor de buurt of aan het feit dat een dergelijk project nog steeds een voorbeeld is van de participatiesamenleving.

Het Groene Woud is hier een goed voorbeeld van. Door begeleiding vanuit de welzijnsstichting De Ketting (inmiddels 13Volt) is een moestuin tot stand gekomen. Langzaam wordt het beheer overgedragen aan de deelnemers zelf, door middel van een tuincommissie. De welzijnswerker blijft echter betrokken, zij heeft nog steeds een signaalfunctie en ondersteunt bewoners in de wijk bij allerlei vragen en problemen.

2.10 BURGERS VERSUS OVERHEID

Deze nieuwe manier waarop burgers zich organiseren vraagt ook om een andere houding van de overheid. Deze moet op een dunne lijn schakelen: initiatieven aanmoedigen, maar niet overnemen, mogelijke belemmeringen oplossen maar wel binnen wettelijke kaders. In de praktijk blijkt dat veel lokale overheden zelf het wiel aan het uitvinden zijn en allen een eigen manier vinden om met deze initiatieven om te gaan. De ene gemeente moedigt initiatieven aan, heeft een ambtenaar in dienst die aanspreekpunt is voor initiatieven en intern zaken probeert te regelen, de andere gemeente houdt vast aan bestaande structuren en wet en regelgeving en probeert de initiatieven daar in te passen.

In dit hoofdstuk is al een paar keer aangestipt dat de kracht van de groene initiatieven is dat deze echt bij bewoners vandaan komen. Als gemeente is het dan ook lastig sturen, want het stimuleren van projecten is iets anders dan aankomen met eigen wensen, eisen of planning. Iets wat in de praktijk nog

wel eens voorkomt. Op zo'n moment voeren burgers beleid van de gemeente uit en zijn zij daarmee meer een uitvoeringsorganisatie dan een eigen initiatief of organisatie met eigen doelen. Ruimte om de eigen ideeën uit te voeren is er weinig en uit ervaring blijkt dat het enthousiasme van de hele buurt dan moeilijk vast te houden is.

DE KRACHT VAN GROENE INITIATIEVEN IS DAT DEZE ECHT BIJ BEWONERS VANDAAN KOMEN

Voor de lokale overheid ligt nu de uitdaging om een klimaat te scheppen waarin bewoners de ruimte krijgen om aan de slag te gaan. Hierbij kan er ook weleens wat mislukken of anders vorm krijgen dan gewenst of gepland. De uiteindelijke winst voor een gemeente of een buurt is echter dusdanig groot (sociale impact, verbeterde leefbaarheid, etc.) dat het dit wel waard is. Zelfs als een buurttuin maar tijdelijk is.

2.11 HET KAN OOK 'MIS' GAAN

Binnen buurtinitiatieven wordt er nog veel geëxperimenteerd en gezocht naar de juiste of passende manier om het initiatief op te zetten. Verschillende mensen en buurten hebben baat bij verschillende werkwijzen. Ook bij het werken met deze initiatieven, door bijvoorbeeld overheid of zorginstelling, wordt nog volop geëxperimenteerd.

RUIMTE OM HET PROJECT TE LATEN MISLUKKEN, OPNIEUW OP TE STARTEN EN WEER VERDER TE GAAN.

Natuurlijk gaat dat niet altijd goed. Er zijn uiteenlopende zaken die mis kunnen gaan: het initiatief kan niet van de grond komen, de gemeente en het project vinden of verstaan elkaar niet, de financiering wordt stopgezet, de trekker krijgt een burn-out, de grond blijkt vervuild te zijn en het enthousiasme van de buurt kan ook weer afnemen.

Meestal zijn valkuilen of problemen met creativiteit wel weer op te lossen. Dan wordt van professionals, als gemeenteambtenaar of welzijnswerker, wel ruimte gevraagd. Ruimte om het project te laten mislukken, opnieuw op te starten en weer verder te gaan. Of om op een geheel ander project uit te komen dan oorspronkelijk bedacht. Ook dit vallen en opstaan draagt bij aan de sociale interactie in de wijk.

3

3.1 WAARDERING VOOR ELKAAR EN DE PLEK

32

plaats van een intrinsieke motivatie om een bepaalde kwaliteit van groen te realiseren. Samen doen is belangrijker dan alleen in het groen werken. Deze waardering voor elkaar maakt het makkelijk elkaar ergens op aan te spreken.

Uit het Alterra-onderzoek blijkt bovendien dat mensen de verandering door het groene buurtproject vrijwel altijd als positief ervaren en zij de omgeving aantrekkelijker vinden dan voorheen.

3.2 MEER CONTACT MINDER EENZAAMHEID

Het blijkt dat groene buurtprojecten een bijdrage leveren aan beter contact in de buurt. Tweederde van de respondenten geeft aan dat buurtprojecten een belangrijke rol spelen als ontmoetingsplek.

Ook geven de ondervraagden aan dat het buurtinitiatief bijdraagt aan contacten tussen bewoners onderling. 69% heeft vaker contact en 65% geeft aan beter contact te hebben met buurtgenoten. Dit geldt voor mensen die direct bij het project betrokken zijn, als initiatiefnemer, vrijwilliger

of deelnemer. Bij omwonenden die niet op enige wijze participeren in het project liggen deze getallen lager, maar wordt er nog steeds verbetering waargenomen. Dit geldt voor verschillende niveaus van onderling contact: zowel elkaar groeten als een praatje maken is toegenomen. Ook blijkt dat dankzij buurtinitiatieven bewoners elkaar vaker helpen of uitnodigen om een kopje koffie te drinken.

“Het is heel makkelijk om mensen te leren kennen omdat we hier heel vaak zijn. Het geeft ook een gevoel van veiligheid en met name vind ik het sociale gebeuren ontzettend leuk” (De Cupidohof, 2013).

“Zo’n verbondenheid in de wijk. Zoveel zorg voor elkaar. Mensen die zo trots zijn en het vanzelfsprekend vinden om het beste beentje in de wijk voor te zetten” (Hoekwiede, 2014).

De toename van mogelijkheden tot contact leidt ook tot vermindering van eenzaamheidsgevoelens. In het onderzoek onder de Icoonprojecten geeft 5% van de respondenten aan zich vaak eenzaam te voelen, 35% soms. Van deze groep mensen geeft 30% aan zich minder eenzaam te voelen door het buurtproject en 47% geeft aan dat het buurt-

project soms helpt: “In een lastige periode heeft het mij geholpen structuur in mijn leven te brengen”.

“Er is hier rust en er is hier ruimte. Het is wel-dadig en ook kom je uit je isolement. Je heb veel gemakkelijker contact hier en dat doet een mens eigenlijk alleen maar goed” (De Torentuin, 2014).

3.3 IEDEREEN DOET MEE

Groene buurtprojecten bieden ruimte voor verschillende doelgroepen. Kwetsbare groepen, zoals ouderen, re-integranten of mensen met een beperking, kunnen meedraaien in het project. Groene buurtprojecten werken regelmatig samen met scholen, buitenschoolse opvang, de voedselbank, GGD of zorginstellingen voor ouderen of minder validen. Het gaat bij dit soort samenwerkingsverbanden vaak om educatieve doelen, begeleiding, ontmoeting of in sommige gevallen sponsoring. Ook zorgen buurtprojecten ervoor dat hoogopgeleiden weer lokaal actief worden. Het onderzoek van Alterra bevestigt dat een groen buurtproject contact tussen deze diverse bevolkingsgroepen stimuleert. 64% van de respondenten geeft aan dat het buurtproject

KINDERBOERDERIJ BAALDER: APPELTJE VAN ORANJE

In 2012 won Wijk- en Kinderboerderij Baalder in Overijssel al het “Appeltje van Oranje” voor de unieke samenwerking tussen Wijkvereniging Baalder, Gemeente Hardenberg, AOC De Groene Welle en de Baalderborg Groep, waardoor veel verschillende doelgroepen betrokken en verbonden worden. Nog steeds brengt dit project verschillende leeftijdsgroepen bij elkaar door bijvoorbeeld onderwijsprogramma's en de ondersteuning van zorgcliënten met elkaar te combineren door hun gezamenlijke betrokkenheid bij de moestuin.

er voor gezorgd heeft dat zij mensen met een andere achtergrond (etnisch, sociaal-maatschappelijk, leeftijd) hebben leren kennen. Een mooi voorbeeld van een combinatie van functies en daardoor contact tussen verschillende doelgroepen is het Icoonproject uit Groningen.

De Gelderse Es bevindt zich bijvoorbeeld midden in de ‘aandachtswijk’ Selwerd. Naast de multiculturele bevolking wordt deze wijk namelijk ook gekenmerkt door problemen die gepaard gaan met lage inkomens, een hoge doorstroom van bewoners, en sociale en psychosociale problematiek. Het beheer van de buurtmoestuin zorgt voor meer contact en communicatie onderling en laat moestuin-beheerders uit alle windstreken samenkomen.

3.4 CONTACT TUSSEN GENERATIES

Groen in de wijk biedt ook veel kansen voor de kinderen. Op verschillende manieren dragen groene buurtprojecten bij aan de ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen. Dat kan door het contact met andere buurtgenoten en dan in het bijzonder ouderen.

STADSTUIN MIDDELBURG: OUD EN JONG SAMEN

Sinds enige jaren is een kleinschalig verpleeghuis van de SVRZ (Stichting voor Regionale Zorgverlening) gesitueerd in de woonwijk Middelburg Zuid, vlakbij het winkelcentrum en de Brede School. Voor het verpleegtehuis lag een groot grasveld waarop de bewoners uitkeken. Hier gebeurde niet veel en dat was erg saai. In overleg met de gemeente Middelburg is het idee ontstaan om het grasveld om te toveren in een mooie stadstuin. Twee scholen van de Brede School hebben hun natuurlessen naar de tuin verplaatst. In de Brede School is een ontmoetingscentrum voor mensen met beginnende dementie en hun mantelzorgers gevestigd. Deze mensen tuinieren nu samen met de kinderen en bewoners van de naastgelegen flats in de tuin. De ouderen van het verzorgingstehuis die niet mee kunnen werken hebben vanaf hier nu een mooi uitzicht op allerlei bloemen & planten en de gezelligheid van kinderen en buurtbewoners die aan de slag zijn. Niet alleen door uitzicht op een tuin, maar ook door de oogst mee te nemen het tehuis in. Verse bloemen of verse courgettes om samen soep mee te maken, maken de verbinding tussen jong en oud compleet. De tuin brengt zo jong en oud bij elkaar. Ouderen kunnen hun kennis over dragen aan de kinderen. En misschien ook wel andersom.

‘Er ontstond magie tussen jong en oud. Jong leert van oud en oud geniet van jong’ (Stadstuin Middelburg Zuid, 2013).

Sommige buurttuinen en scholen werken samen met een verzorgingstehuis of flat. Een van de scholen die ondervraagd is door Alterra noemt het in contact brengen met een andere doelgroep (in dit geval ouderen) als een van de redenen waarom de school samenwerkt met een buurtproject. Kinderen krijgen een relatie met de ouderen en oud en jong kunnen van elkaar leren. Dit sluit aan bij het onderdeel ‘burgerschap’ van het onderwijscurriculum.

KINDEREN KRIJGEN EEN RELATIE MET DE OUDEREN EN OUD EN JONG KUNNEN VAN ELKAAR LEREN.

Positief neveneffect is dat dit mogelijkheden biedt om sociaal isolement van ouderen te doorbreken. Zij krijgen weer contact met jonge kinderen, de leerkrachten en/of begeleiders van het project. Daarnaast biedt het ook mogelijkheid om de natuur binnen het verzorgingstehuis te brengen.

*“Je ziet hier hele ouderwetse planten, die herinneringen bij me oproepen en die me ook eigenlijk constant naar deze tuin doen toetrekken”
(Zorgtuin Gorssel, 2013).*

3.5 SOCIALE ONTWIKKELING KINDEREN

Al eerder is aangetoond dat kinderen die vaak buiten zijn zich sociaal beter ontwikkelen dan hun leeftijdsgenoten die vaak binnen zijn. Ze helpen elkaar vaker, hebben minder conflicten en accepteren hun eigen grenzen beter. Een tuin biedt voor elk kind een bijzondere beleving. Speel natuur biedt een uitdagende speelplek, in een moestuin leren kinderen hoe voedsel groeit en door mee te helpen aan groen onderhoud leren zij ook om te gaan met verantwoordelijkheid voor hun eigen leefomgeving.

Voor elke leeftijd c.q. ontwikkelstadium is er een interessante plek waarin alle zintuigen worden geprikkeld. Centraal staat dat het op natuurlijke wijze is vormgegeven en dat er de mogelijkheid is dat een kind ‘vies’ wordt. Ook het ‘zich ongezien wanen’ buiten het

EETBAAR MAKKUM: JONG EN OUD WERKT SAMEN IN DE MOESTUIN

In samenwerking met drie basisscholen en de volkstuinvereniging is Eetbaar Makkum aangelegd. In deze dorps tuin gaan kinderen allemaal aan de slag in hun eigen tuintje. De tuintjes hebben allemaal een andere naam, vorm en inrichting, door de kinderen zelf bedacht. De dorps tuin is een ontmoetingsplek voor de leerlingen van de basisscholen en geeft kinderen een voorbeeld van het plezier van je eigen groente en fruit kweken. Ook leren de kinderen over planten en het ontwerpen en onderhouden van een moestuin van de bewoners van het wooncentrum.

“Met name ook het contact oud-jong maakt dat dingen doorgegeven worden. En dat is ook duurzaamheid” (Eetbaar Makkum, 2013).

gezichtsveld van volwassenen is volgens experts een belangrijke factor. Kinderen die meewerken in een moestuin krijgen de kans om in groepjes samen te werken. Samen hebben ze de verantwoordelijkheid voor een klein stukje grond. Wat moet er gebeuren en wie pakt welke taak op? Ze voelen zich eigenaar van hun eigen stukje tuin. Leraren geven dit aspect van het werken in het groen aan als belangrijk voor de ontwikkeling van kinderen (Alterra, 2014).

GROENE EFFECTEN VAN GROENE BUURTPROJECTEN

4

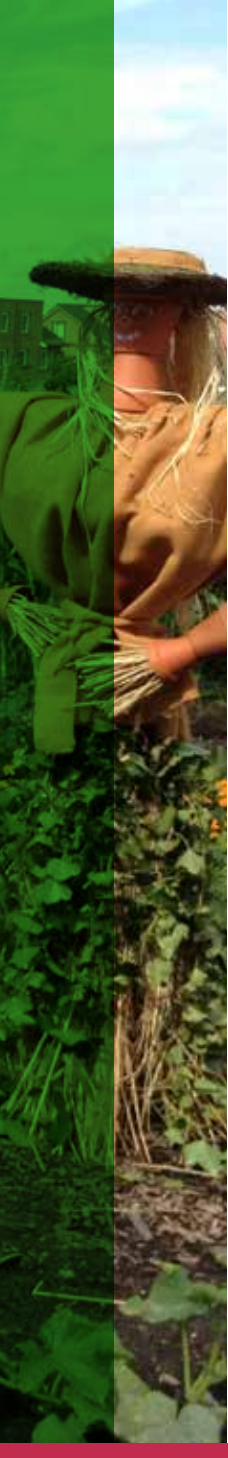
Groene buurtprojecten hebben een positief effect op 'groene' thema's. Door de diversiteit aan planten neemt de biodiversiteit toe. Ook vormen buurtprojecten een mogelijkheid om de effecten van klimaatverandering te beperken. Aaneen geschakeld levert het een mooie uitstraling van de wijk op. Daarnaast zorgen groene buurtprojecten voor meer milieubewust gedrag en hebben ze een voorbeeldfunctie op het gebied van duurzaamheid.

4.1 STIMULEREN MILIEUBEWUST GEDRAG

Groene buurtprojecten hebben direct en indirect een grote uitstraling binnen de wijk. Dit heeft op alle fronten invloed op bewustzijn en gedrag van mensen. Niet alleen het sociale gedrag van mensen verandert (vaker goedendag zeggen, behulpzaamheid, samenwerken, de wijk onderhouden, etc.), maar mensen gaan ook

meer rekening houden met het milieu. Een groen buurtproject is dé plek om mensen op een laagdrempelige manier in contact te brengen met duurzaamheid.

Ruim de helft van de geïnterviewden van het Alterra-onderzoek geeft aan zich door het groene buurtproject meer te interesseren voor natuur. Bij volwassenen gebeurt dit meestal door, als vrijwilliger of klant, in contact te komen met groene buurtprojecten

en rechtstreeks de voordelen te ervaren van lokaal en duurzaam geproduceerd voedsel of te zien hoe aansprekend een natuurvriendelijke bloementuin kan zijn. Kinderen worden vooral bereikt via educatieve programma's via school of BSO. Als kinderen leren waar hun voedsel vandaan komt en zorg dragen voor hun directe leefomgeving ontstaat vanzelf respectvol gedrag.

4.2 GOEDE PLEK VOOR NATUUR- EN MILIEU-EDUCATIE

Om het bewustzijn van de waarde van groene buurtprojecten bij de initiatiefnemers en deelnemers zelf te vergroten zijn buurtprojecten bij uitstek een plek voor natuur- en milieueducatieve activiteiten. Het gaat hierbij zowel om activiteiten voor kinderen, die leren over bijen, vlinders en moestuinieren, als om activiteiten voor volwassenen zoals bijvoorbeeld een cursus milieuvriendelijk tuinieren of een cursus permacultuur.

Door de activiteiten in een groen buurtproject te organiseren leren de mensen

van het initiatief meer over de waarde van hun project en zullen ze bij uitbreiding of in een nieuw plantseizoen wellicht andere keuzes maken bij het inrichten van hun plek. Daarnaast kan het de waarde van het project vergroten omdat het een bredere functie krijgt dan 'buurtplek' alleen.

"Als ik Philip vraag of dit soort verhalen en activiteiten nou veel effect hebben reageert hij nuchter: 'Geen idee, maar wat ik wel weet is dat voor de kinderen die hier veel komen bijen of vleermuizen nooit meer raar of vies zullen zijn. Voor hen horen ze er gewoon bij en dat is een mooi effect.'" (Philip Kuypers van de Spoortuin High Five, 2014)

4.3 BIJDRAGE AAN BIO-DIVERSITEIT

Groene buurtprojecten zorgen voor een verandering van grondgebruik, meestal binnen de bebouwde kom. Denk aan betegelde pleinen die speelnatuur worden of stukken grasland die worden omgevormd tot bloementuin of moestuin. Vaak wordt er ook een waterspeelplek of vijver aangelegd. Het omvormen van

de gebruiksfunctie van grond heeft altijd consequenties voor de biodiversiteit. Alterra constateert dat groene buurtprojecten dus in potentie waardevol zijn voor de biodiversiteit.

Het stedelijk gebied is een landschap op zich met allerlei leefgebieden voor planten- en diersoorten, ook specifieke soorten die juist vooral in de stad voorkomen zoals muurplanten en stadsvogels. De kansen voor

het versterken van de biodiversiteit nemen toe naarmate er sprake is van grotere oppervlakten, het verbinden van stukken groen in de stad, de nabijheid van een natuurgebied, bosrand, waterpartij of braakliggend terrein.

"Als de groene buurtprojecten onderdeel uitmaken van de stedelijke groene infrastructuur, ontstaat synergie. De totale groenstructuur is meer waard dan de som der delen." (Alterra, 2014)

Bij het Icoonproject Spoortuin High Five is daar duidelijk sprake van omdat de initiatiefnemers zich hier richten op het verankeren van de groene oase - gecreëerd op een

MEER WETEN?

Meer weten over biodiversiteit en de diensten die de natuur ons levert? Lees dan de factsheet over Ecosysteemdiensten op www.groendichterbij.nl/factsheets

VAAK WORDT ER OOK EEN WATERSPEELPLEK OF VIJVER AANGELEGD

verlaten en 'vergeten' groenstrook langs het spoor van zo'n 1,5 hectare - in het openbaar groen van de wijk Kop van Middeland in Rotterdam. Daarmee draagt het bij aan de verduurzaming van de wijk als geheel.

ELEMENTEN IN EEN TUIN DIE DE BIODIVERSITEIT TEN GOEDE KOMEN

- Composthoop
- Struiken, bomen, afdakjes waar vogels om nesten kunnen bouwen
- Schuilmogelijkheden voor vlinders en bijen (bijv. insectenhotel)
- Fruitbomen en bijenplanten als voedselbron voor insecten
- Waardplanten voor rupsen van vlinders
- Houtwal
- Wilde zone
- Rommelige plekjes (bladhoop, dakpannen, takkenrillen)
- (Modder)Poel

Daarnaast is ook het type beplanting van belang. Een soortenrijke bloementuin of moestuin is al een hele vooruitgang ten opzichte van een kaal grasveld of verhard oppervlak zoals bij de Dorpstuin in Diphoorn. Daarnaast is ook het soort beheer van belang. Zo biedt permacultuur, toegepast door Eetbaar Makkum, extra kansen voor biodiversiteit en is het gebruik van bestrijdingsmiddelen juist schadelijk.

4.4 BEPERKEN VAN DE EFFECTEN VAN KLIMAAT-VERANDERING

Naast de betekenis voor biodiversiteit hebben groene buurtprojecten ook invloed op het verbeteren van de kwaliteit van de menselijke leefomgeving en kunnen zij helpen om de effecten van klimaatverandering tegen te gaan, zo blijkt uit het Alterra-onderzoek.

MEER GROEN IN DE STAD ZORGT VOOR MINDER HOGE PIEKTEMPERATUREN

Zo zorgt meer groen in de stad voor minder hoge zomerse piektemperaturen. Dit maakt het stedelijke leefklimaat aangenamer. Ook helpt meer groen om regenwater beter te verwerken. Het riool krijgt minder water

NIEUW ROTSOORD: EEN DUURZAAM INITIATIEF

Icoonproject Nieuw Rotsoord in Utrecht richt zich specifiek op duurzaamheid door de aanleg van zonnepanelen, een sedumdak, het gebruik van oude materialen en voorlichting in de wijk. Ook hebben zij ruime ervaring met het gebruik van effectieve micro-organismen bij het schoonmaken van onder meer de stallen en het bemesten van de weides en tuinen.

tegelijk te verwerken, omdat een deel van het regenwater al opgenomen wordt door het groen. Als laatste kan groen dienen om de lucht te zuiveren, door fijnstof af te vangen en CO₂ vast te leggen. Groene buurtprojecten dragen dus zeker in stedelijke omgeving een steentje bij aan het verbeteren van het leefklimaat. Daarnaast leiden groene buurtprojecten tot meer bewustzijn over het belang van natuur en groen in de stad. Buurtbewoners nemen dit mee bij de inrichting van hun eigen tuin en zullen deze ook groener inrichten.

4.5 DUURZAME KOPLOPERS

Veel initiatiefnemers van groene buurtprojecten zijn geïnteresseerd in duurzaamheid in bredere zin. Duurzaamheid als het gaat om zorg, voor elkaar en je wijk, maar ook als het gaat om energiebesparing, zelfvoorzienend zijn, herkomst van voedsel en circulaire economie. Zo plaatsten Nieuw Rotsoord in Utrecht en HotspotHutspot in Rotterdam zonnepanelen. Deels om de jaarlijkse exploitatiekosten te verlagen, maar vooral ook om als duurzame plek in de buurt het goede voorbeeld te geven.

KANSEN VOOR GEZONDHEID

5

Groen wordt niet voor niets in verband gebracht met gezondheid. Groen is rustgevend en buiten bezig zijn geeft ritme en structuur. De Icoonprojecten van Groen Dichterbij spelen een bijzondere rol in het stimuleren van gezond leven.

5.1 ZORGFUNCTIE GROENE BUURTPROJECTEN

Veel projecten hebben zichzelf de functie van 'zorgtuin' gegeven, waarin de sociaal maatschappelijke functie voorop staat. De inrichting en doelstelling zijn speciaal gericht op bijvoorbeeld senioren, mensen met psychische en/of sociale problematiek of andere kwetsbare groepen.

Het programma van een zorginstelling zoals verpleeghuizen, verzorgingstehuizen, revalidatiecentra of begeleid wonen sluit goed aan bij het onderhoud van een groen project of de activiteiten die er

georganiseerd kunnen worden. Het is vaak wel de tweede categorie (wijkactivatie, zie inleiding) projecten die dit in de praktijk brengen.

Versillende projecten bieden plek aan een of meerdere mensen die hun draai niet vinden op de arbeidsmarkt. Door op gezette tijden in de tuin te werken, in alle rust, ontstaat er weer ritme en structuur in hun leven. Uit het Alterra-onderzoek blijkt dat groen juist voor deze groep mensen een bijdrage kan leveren. Mensen met een verstandelijke beperking, burn-out, autisme of een depressie geven aan baat te hebben bij activiteiten in het groen. Tijdens

ZORGTUIN GORSSSEL: ONDERWIJS EN ZORG

Aan de rand van Gorssel heeft een groep vrijwilligers de verlaten gemeentewerf omgetoverd tot zorgtuin. In drie jaar tijd is een prachtige tuin gecreëerd waar jong en oud zich thuis voelt. De tuin zorgt voor verbinding en heeft een prachtige uitstraling in de buurt. In de zorgtuin staat de sociaal maatschappelijke functie voorop. Kwetsbare ouderen en mensen in een rolstoel kunnen ook genieten van het werken in de tuin. Sinds deze zomer is er ook een speciale verhoogde tuin aangelegd die ouderen vanuit hun rolstoel kunnen beheren. Ook zijn er zorgarrangementen ontwikkeld om kwetsbare jongeren op de tuin te helpen. De tuin is vrij toegankelijk op momenten dat vrijwilligers aan het werk zijn. Bewoners van het plaatselijke zorgcentrum komen als uitje naar de tuin. Voor de bewoners die dat niet kunnen worden bloemen gekweekt en elke week worden verse boeketten bij het zorgcentrum afgeleverd.

De tuin is ook open voor de jongere inwoners van Gorssel. Voor de basisschool fungeert de tuin als leslokaal. Kinderen kweken er pompoenen voor de voedselbank en krijgen les van de imker die het bijenvolk op de tuin verzorgt. Zo werken jong en oud samen aan de verdere ontwikkeling van de tuin!

“Er worden heel veel mensen blij om hier te komen en bijzonder is dat zowel ouderen als jongeren hier hun plek vinden. De zorgtuin is niet meer weg te denken uit Gorssel.” (Zorgtuin, Gorssel).

de interviews door Alterra geeft een van de deelnemers aan dat zij geen medicijnen voor ADHD nodig heeft als zij in de tuin werkt. In een ander project is een autistische jongere veel zelfbewuster geworden door zijn bijdrage en deelname aan activiteiten in de tuin. Ook uit andere onderzoeken blijkt de waarde van groen voor het vergroten van de hersencapaciteit of de mate waarin personen zich kunnen concentreren. In geval van bijvoorbeeld personen met ADHD wordt een verhoogde, gerichte aandacht gemeten (IVN-factsheet ‘Beetje natuur, grote invloed’). De groene buurtprojecten bieden dus kansen voor het versterken van gezondheid en welzijn en kunnen daarmee de motor zijn voor het versterken van leefbaarheid in buurten.

“Wat opviel was dat mensen met dementie en kinderen ontzettend goed samen konden werken in de tuin.” (Stadstuin Middelburg Zuid, 2013)

“Die meneer daar met scootmobiel, even tot zichzelf komen na alle indrukken. Die geniet zo, vorig jaar ook steeds geweest, even praten, even eigen sores kwijt, luisteren en dat is het.” (Zorgtuin Gorssel. 2013)

5.2 STIMULEREN VAN EEN GEZONDERE LEVENSTIJL

Een aantal projecten, bijvoorbeeld [DE-Toltuin](#), Het [BinnensteBuitenBos](#) en het [Groene Hart Veeningen](#), heeft spel- en sportvoorzieningen voor kinderen en volwassenen aangelegd. Ruim de helft van de geïnterviewden uit het

FOOD FOR GOOD, UTRECHT: VOEDSEL VOOR EEN GOED DOEL

Food for good is een grote voedseltuin in park Transwijk in Utrecht. In de voedseltuin wordt groente en fruit verbouwd. Onder begeleiding tuinieren buurtbewoners samen met kwetsbare groepen uit de wijk. De opbrengst gaat naar tuinierders zelf, zij krijgen zo gezonde voeding van eigen bodem. De overige opbrengt gaat naar de Voedselbank en Resto van Harte of wordt verkocht.

Alterra-onderzoek geeft aan door het groene buurtproject meer te zijn gaan bewegen en zich meer te zijn gaan verdiepen in gezond voedsel. De kinderen zijn daarin niet meegeteld. Dat laatste, de productie, verwerking en levering van gezond voedsel en het stimuleren van bewustwording bij hun doelgroep (kinderen en volwassenen) is een belangrijke invulling van groene buurtprojecten. Vaak gaan sociale en groene motivaties hand in hand, hetgeen leidt tot initiatieven die kunnen worden bestempeld als stadslandbouw. Binnen Groen Dichterbij is een zeer groot aantal Icoonprojecten bezig met het verbouwen of verwerken van voedsel (zoals bijvoorbeeld [Eetbaar Makkum](#), [Torentuin Zaltbommel](#), [Food for Good Utrecht](#), [Moestuin het Groene Woud Tilburg](#), [Stadstuin Middelburg zuid](#), [de Spoortuin](#) en [Hotspot Hutspot Rotterdam](#)).

5.3 SPEELNATUUR: KINDEREN ONTWIKKELEN VRIJ SPEL EN SOCIALE COMPETENTIES

Speelnatuur biedt een avontuurlijke speel- en leeromgeving en is voor kinderen uitdagender dan een standaard (betonnen) speel-

plaats. In speelnatuur leren kinderen spelen-derwijs hun grenzen verleggen, ze bewegen meer, ze krijgen de gelegenheid om tot rust te komen als dat nodig is. Denk maar eens terug aan je eigen ervaringen als kind: waar speelde je vroeger het liefst? Speelnatuur geeft ruimte aan avontuurlijk spelen, aan georganiseerde kinderactiviteiten, speurtochten, zelf dingen bouwen, en nog veel meer.

MET SPEELNATUUR LEREN KINDEREN SPELENDERWIJS HUN GRENZEN VERLEGGEN

Uit het onderzoek van Alterra blijkt dat bij de onderzochte projecten het betrekken van kinderen, via basisschool of BSO, een groot succes is. Buitenspelen in het groen stimuleert het eigen initiatief en de fantasie, zo vertellen de leerkrachten. De leerkrachten van een basisschool geven aan dat kinderen zelf met allerlei ideeën komen om te

doen in de buurttuin, zoals de aanleg van een insectenpad of het spelen van 'heksenhut'. Bezoeken aan de tuin duren eigenlijk te kort om alle plannen, ideeën en wensen uit te kunnen voeren. Daarmee is de betrokkenheid van de leerlingen groter dan leerkrachten van te voren verwachtten. Een leerkracht merkt op dat de leerlingen op school nog vaak refereren aan de tuin. In tekeningen beelden ze de bezoeken aan de tuin uit of ze tekenen planten die ze zijn tegengekomen. Ook tijdens het speekwartier hebben ze het over de tuin en als er een blad valt vragen leerlingen zich af hoe de tuin er nu uit ziet. De leerkrachten zien het samenwerken met een groen buurtproject als een verrijking van het schoolaanbod.

Door de BSO wordt met name vrij spel genoemd als pluspunt van de samenwerking met een buurttuin. Kinderen kunnen zich naar hartenlust verstoppen, rondstruinen in de tuin

DE TOLTUIN ROOSENDAAL: EDUCATIEVE BUURTTUIN

Het betrekken van kinderen staat centraal in DE-Toltuin in Roosendaal in Noord-Brabant. Deze buurttuin betreft jong en oud, maar richt zich met name op kinderen en hoe het belang en plezier van natuur en een groene leefomgeving bijgebracht kan worden. Kinderen werden betrokken bij het ontwikkelen van de buurttuin waar nu bijvoorbeeld een insectenhotel, bloemenweide, wadi, blote-voeten-pad, moestuin en kruidentuin zijn. De tuin heeft niet alleen een sterk educatief element, maar zorgt ook voor veel nieuwe ontmoetingen tussen kinderen en andere buurtbewoners die zonder de tuin niet vanzelfsprekend zouden zijn.

of zich even terugtrekken op een eigen plekje. Doordat kinderen makkelijker een eigen plekje kunnen vinden is er ook minder onderlinge ruzie. Alle leeftijdsgroepen vinden hun eigen plek en ruimte om te spelen op de manier die zij leuk vinden, zonder elkaar daarbij in de weg te zitten.

5.4 ZINGEVING

Groene buurtprojecten kunnen voor mensen ook een plek zijn waar ze zingeving vinden. Door de focus op lokale relaties en bijvoorbeeld het verbouwen van voedsel kunnen mensen rust vinden, een manier om bij te dragen aan 'een betere wereld' en een gevoel van verbinding met het grotere systeem van de natuur én met andere mensen. Door zelf groente te verbouwen of de personen die dit voor je hebben gedaan te kennen kijk je op een andere manier naar dit voedsel. Binnen een buurtproject wordt zo gewerkt aan de verbinding tussen mensen en aan kleine lokale samenlevingen die elk op hun eigen manier worden ingericht. De deelnemers kunnen hier hun eigen normen en waarden creëren. Mensen raken zo weer sterker verbonden aan de plek waar zij wonen!

SUCCESS- EN FAALFACTOREN GROENE BUURTPROJECTEN

6

Op basis van de interviews met initiatiefnemers en betrokken stakeholders bij de twaalf onderzochte projecten en open vragen uit de enquête heeft Alterra succes- en faalfactoren van groene buurtprojecten omschreven. Onderstaande is een directe weergave van hoofdstuk 6.3.2 uit het rapport 'Wat maakt groene buurtprojecten een succes' van Alterra.

6.1 SUCCESFACTOREN

GEWOON DOEN EN DOORZETTEN.

De meeste lcoonprojecten zijn gewoon begonnen. Je moet je niet uit het veld laten slaan als mensen zeggen 'dat lukt je toch niet'. Niet te snel opgeven dus.

Je doet ervaring op en uiteindelijk betaalt zich dat terug. "Een sponsor vinden lukte eerst niet. Dat is niet erg, het levert op dat er meer ervaring is in het verkopen van het initiatief, dat lukt dan ook steeds beter." Een initiatiefnemer probeerde jaren geleden

al om een groenproject te starten waarin kinderen en ouderen samenwerken, maar daar was de tijd nog niet rijp voor. De opgedane ervaring komt nu van pas, "je groeit in de loop van de tijd".

CREATIVITEIT, ENTHOUSIASME, MOTIVATIE, INZET EN VERTROUWEN IN MENSEN zijn belangrijke eigenschappen van initiatiefnemers. Dat wisten we al uit de literatuur (Horlings & Padt, 2008; Jager-Vreugdenhil, 2014) maar kregen we ook duidelijk terug in antwoorden op de open vraag in onze enquête.

Zorg voor **DRAAGVLAK** door te peilen welke wensen buurtgenoten hebben en daarbij aan te haken, of door mensen de ruimte te geven om eigen activiteiten te ondernemen in het groene buurtproject.

VRIJWILLIGERSNETWERK

Zoek medestanders om het werk te verdelen; het kost snel meer tijd dan je denkt en er is een mix van kwaliteiten nodig.

“Niet mensen zoeken bij klussen, maar mensen vragen wat zij kunnen bijdragen aan de tuin. Werken vanuit de mensen. Dat is de crux. Het voorkomt dat mensen een tijdje meewerken en snel weer weg gaan als het niet bevalt” (Zorgtuin Gorssel, 2013).

Het vermogen om te **NETWERKEN, LOBBYEN EN PERSOONLIJKE ONTMOETINGEN** te regelen en goed te benutten is belangrijk. “De verbinding kunnen leggen” (**MoTuin**). Icoonproject Middelburg: “Het begon met een persoonlijke ontmoeting met de wethouder op de burendag. Benut je gezamenlijke netwerk en schroom niet

om op de juiste mensen af te stappen. Als je dat zelf niet durft, vraag iemand anders” (**TuinindeStad**). Het gaat zowel om het lobbyen voor politieke steun als om het aantrekken van vrijwilligers.

NIET MENSEN ZOEKEN BIJ KLUSSEN, MAAR MENSEN VRAGEN WAT ZIJ KUNNEN BIJDRAGEN AAN DE TUIN

MEDEWERKING VAN DE GEMEENTE bij het beschikbaar stellen van grond en zo nodig aanpassen van het bestemmingsplan (ook dit vereist het nodige lobbywerk). De gemeente moet de verantwoordelijkheid bij burgers durven leggen, ook als het ‘on-gecontroleerde’ verantwoordelijkheid is bij ‘ongeorganiseerde’ burgers. Het is belangrijk voor het welslagen van buurtprojecten dat gemeenten zich coöperatief opstellen en meebewegen met het initiatief. Of dit succesvol verloopt is afhankelijk van individuen, je moet het als buurtproject net treffen. Vaak komt men een heel eind met de

materialen die deelnemers en sympathisanten aanbieden, zoals zaden, gereedschap of bouwmaterialen. Maar financiële ondersteuning is toch vaak nodig om het initiatief verder te helpen. Sponsors zoeken is een kunst apart, een kunst die je kunt leren of waar anderen hulp bij kunnen bieden.

RUIMTE EN VRIJBLIJVENDHEID EN/OF GOED GEORGANISEERD? Het een hoeft het ander niet uit te sluiten uiteraard. Sommige projecten floreren bij een grote vrijblijvendheid: “Het vrijblijvende is de sterke kant van het project” (**Cupidohof**), “Het meest waardeer ik de ongedwongen, gezellige sfeer. Alles kan, alles mag” (**TuinindeStad**). Andere projecten gaan juist goed omdat ze zo goed georganiseerd zijn en het voor de deelnemers duidelijk is waar ze aan toe zijn (**Dorpstuin Diphooorn**). Dat kan dus allebei goed werken.

EEN AANTREKKELIJKE PLEK Dit kwam in vele bewoordingen terug in de antwoorden op de open vragen in de enquête: “Een oase waar van alles mogelijk is” (**TuinindeStad**), “het is er mooi en kindvriendelijk” (**Cupidohof**), “ziet er gezellig en goed verzorgd uit” (**Stadstuin Middelburg-Zuid**).

Twee succesfactoren die specifiek zijn voor groene buurtinitiatieven zijn grond en kennis van groen. Een groen buurtinitiatief heeft grond nodig (een enkele uitzondering daargelaten, zoals mobiele tuin **MoTuin**). Een stukje grond vinden vereist creativiteit, geluk en doorzettingsvermogen. Een leuke eyeopener geeft **Diphooorn**, waar een boer vroeg: ‘om hoeveel grond gaat het dan?’ en vervolgens geen moment aarzelde om de grond beschikbaar te stellen toen hij hoorde dat het maar om een (voor hem als boer) heel klein stukje ging. Groene vingers of op z’n

minst kennis over groen is nodig om van een groen buurtinitiatief een succes te maken. De initiatiefnemer hoeft het niet zelf in huis te hebben, maar kan vrijwilligers of professionals erbij betrekken die de kennis wel hebben of zelf de kennis en ervaring opdoen door erover te lezen en het uit te proberen.

6.2 FAALFACTOREN

Faalfactoren zijn wat dunner gezaaid, omdat de Icoonprojecten nu eenmaal succesvol zijn. In wezen zijn faalfactoren vaak het omgekeerde van succesfactoren. Zo is enthousiasme, er vol voor willen gaan, een noodzakelijke voorwaarde voor succes: zonder enthousiasme kom je nergens.

Maar enthousiasme alleen is niet genoeg. Je moet het om kunnen zetten in actie. Een faalfactor is niet tot actie kunnen komen om de een of andere reden. Zo merkt een van de Icoonprojecten op: “Er zijn met mensen van een veldje verderop ervaringen uitgewisseld. Hoewel daar ook goede, enthousiaste mensen zitten, komt het niet van de grond. Deze mensen willen heel graag, maar ze komen niet tot actie.” Dat kan een kwestie zijn van te weinig doorzettingsvermogen, lef, daadkracht, kennis of wellicht geluk.

Het kan ook fout gaan als een groep te formeel aan de gang gaat. Een initiatiefgroep wordt dan te zeer een machtspartij tegen de politiek, een partij bijvoorbeeld die zegt namens alle bewoners te praten, maar dat niet doet. De politiek gaat dan dwarsliggen. Om een soortgelijke reden wil Tuinindestad geen formele, betaalde banen, omdat baanbehoud dan een doel op zich wordt dat de ontwikkeling van het initiatief belemmert. Wat dan wel kan gaan wringen is als professionals hun diensten aanbieden en zich vervolgens onvoldoende (financieel) gewaardeerd voelen. Uit onze evaluatie blijkt dat het lastig is om als professional een inkomen te

behalen uit een groen buurtinitiatief. Ook het model waarin professionals als aanjager fungeren, vanuit de gedachte dat de buurt het later overneemt en zelfstandig verder gaat, is lastig om in de praktijk te brengen. Food for Good: “Verzelfstandiging zou wel kunnen, maar dan blijven er alleen mensen over die elkaar goed liggen en dan vallen de kwetsbare groepen buiten de boot.” Kortom, ‘sociaal ondernemen’ is pionieren en daarbij hoort ook dat het niet altijd lukt.

Valkuilen voor initiatiefnemers zijn machtsstrijd en het domineren van de ene organisatie of persoon door de andere, isolement en groepsdenken. Ook klikjesvorming kan een faalfactor zijn: “Het heeft een hoog ‘ons kent ons’-gehalte waardoor je als bezoeker soms het gevoel hebt dat je een soort ‘party crasher’ bent.”

TOEKOMSTPERSPECTIEF GROENE BUURTPROJECTEN

7

Zelfbeheer en eigen initiatieven zijn een trend die niet lijkt te stoppen. Het zal langzaamaan gemeengoed worden dat burgers meer te zeggen krijgen over de inrichting van hun omgeving en daar zelf ook in meewerken. Dit betekent een verandering in de verhoudingen tussen bewoners, gemeenten, woningcorporaties, maatschappelijke instellingen, etc. Iedereen is daarin aan het leren en aan het ontdekken.

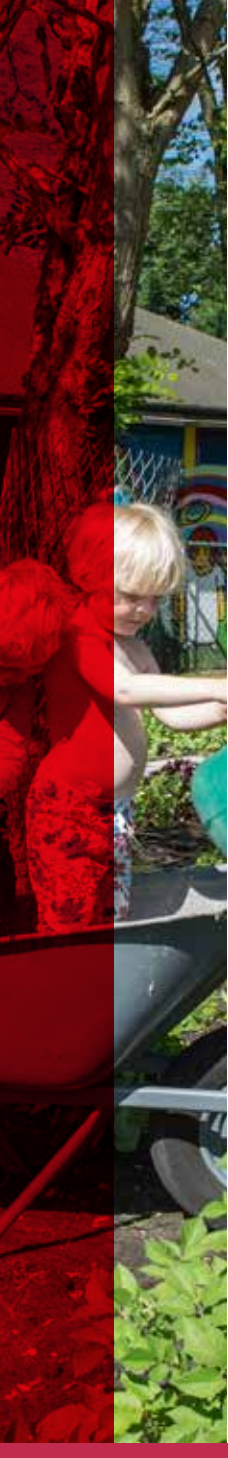
7.1 DE MAATSCHAPPIJ AAN ZET

Zelf bepalen hoe je woonomgeving eruit ziet en die zelf gaan inrichten, veel mensen zouden zelf niet snel bedenken dat het kan, maar het kan heel goed en de resultaten zijn veelbelovend.

Zelf voedsel verbouwen en het recht hebben op grond om dat te kunnen doen zal steeds belangrijker worden. Mensen willen weten waar hun voedsel vandaan komt en door-

dat de kosten van voedsel stijgen wordt het aantrekkelijker om het zelf te verbouwen. Ook de zorg voor minder bedeelden en de gemeenschap komt daarbij om de hoek kijken.

In een tijd waarin sociale structuren zoals familie, kerk, dorpsgemeenschap en dergelijke minder sterk zijn dan vroeger en meer mensen in een anonieme stedelijke omgeving of buitenwijk wonen, ontstaat er een nieuwe vraag naar 'saamhorigheid'. Groene buurtinitiatieven bieden een antwoord en

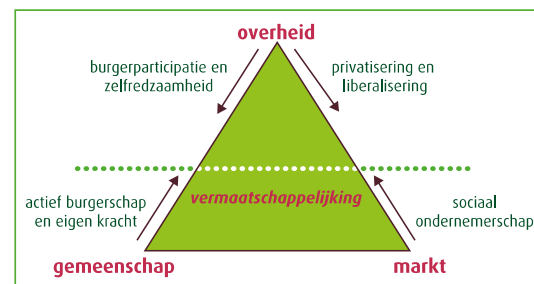
hebben een positieve invloed op sociale cohesie. De groene woonomgeving biedt daarnaast een uitstekende plek om mensen met afstand tot de arbeidsmarkt of met een zorgvraag een werkplek te geven. Ook voor kinderen wordt de openbare ruimte veel aantrekkelijker als deze ruimte biedt voor avontuurlijk spelen en leren over natuur en voedsel. De vraag of deze transitie naar een Energieke Samenleving echt doorzet, ook als de economie weer aantrekt, of dat dit iets blijft van de 'early adopters' en nooit door de massa opgevolgd wordt, blijft overeind. Volgens Jan Rotmans zal de trend wel degelijk doorzetten.

Hoe dan ook, in de huidige situatie is er veel behoefte aan kennis over hoe we moeten omgaan met deze nieuwe burgerinitiatieven en wat succesfactoren zijn voor het slagen van deze initiatieven. Hoe zorg je dat bewoners het goed doen en dat je er als gemeente niet nog meer werk aan hebt om het in goede banen te leiden? Is het erg als een hoekje er wat rommeliger uitziet of een jaartje wat minder goed wordt onderhou-

den? Hoe ga je als gemeente om met je eigen regels in een overgeorganiseerd land als Nederland? Welke kaders bied je juist wel en hoeveel ruimte geef je aan bewoners die zelf initiatieven ontplooiën?

Het vraagt van een overheid om ruime kaders, minder regels, meer flexibiliteit en een groter vertrouwen in de zelfredzaamheid van de bewoners, m.a.w. de-institutionalisering.

De verandering zal dus niet alleen uit de energieke samenleving zelf moeten komen. Een succesvolle transitie vraagt een adequate reactie van de overheid. De meeste gemeenten zijn zich daar overigens wel bewust van en zijn nu zoekende naar hun 'nieuwe houding', hetgeen veelbelovend lijkt voor de toekomst.

Bron: NSOB

7.2 GROEN DICHTERBIJ

Groen Dichterbij wil als kennisplatform gemeenten, woningbouwcorporaties en bewonersgroepen helpen om dit proces samen vorm te geven. Groen Dichterbij heeft in de afgelopen drie jaren een breed netwerk opgebouwd van mensen en organisaties die de kennis in huis hebben om dit proces te begeleiden en de communicatie met bewoners, initiatiefnemers, overheden en organisaties vorm te geven.

“Wij zijn blij dat wij als Icoonproject onze ervaringen met andere initiatiefnemers kunnen delen. We weten ondertussen dat het heel belangrijk is dat je projectmatig te werk gaat en dat je het ontwerp goed uit moet hebben gewerkt en ook de website heeft ons heel goed geholpen” (Icoonproject Binnenstebuitenbos, 2013).

De resultaten van Groen Dichterbij laten zien dat met deze verandering de openbare ruimte niet alleen 'van iedereen' maar ook veel aantrekkelijker zal worden en netto meer zal opleveren (voedsel, biodiversiteit, recreatie, educatie, leefbaarheid, sociale cohesie, zorg).

OVERZICHT ICOONPROJECTEN

BIJLAGE I

ICOONPROJECTEN 2013

1. DRENTE: DORPSTUIN VAN DIPHOORN

“Niet alleen een plek waar vrijwilligers biologische producten verbouwen, maar ook een gezellige ontmoetingsplek waar mensen hun kennis over de natuur doorgeven.” De dorps tuin heeft een oppervlakte van 2000 m², waarvan 1500 m² moestuin en boomgaard. De rest is in gebruik voor zaken als mestopslag en er staat een schuur.

2. FLEVOLAND: CUPIDOHOF “De bewoners van Almere Poort werken samen aan de ontwikkeling van een groene ontmoetingsplek met een moestuin, speeltoestellen en nog veel meer.” De Cupidohof heeft een oppervlakte van 1600 m² (40x40m) en bestaat uit gebruiksgroen (gras voor sport en spel; gras met speeltoestellen; verharding) en tuin (moestuin, bloemen en planten).

3. FRIESLAND: EETBAAR MAKKUM “De gemeenschappelijke permacultuur-tuin, gelegen in de tuin van woonzorgcentrum Avondrust in Makkum, is een ontmoetingsplek die verschillende groepen uit het dorp samenbrengt en verbindt”. De tuin heeft een oppervlakte van 3600 m². Het is een tuin met groente, fruit en bloemen. De kindertuinen zijn vooral ontdektuinen.

4. GELDERLAND: ZORGTUIN GORSSEL “Een groeiende en bloeiende plek waar ouderen uit het zorgcentrum samen met mensen en kinderen uit de buurt werken aan het onderhoud van de tuin.” De zorgtuin is 4000 m² groot. Alle projecten hebben een eigen plekje in de tuin: bloemen- en groententuin; grasveld, bijtuin; wilde bomenpad.

5. GRONINGEN: TUININDESTAD “Met buurtmaaltijden, de verkoop van vergeten groenten, een beeldentuin en muziek hoopt een groep vrijwilligers uit Groningen, die groen-

ten kweken in een voormalig tuincentrum, de bewoners van omringende aandachtswijken bij elkaar te brengen en de leefbaarheid in het gebied te vergroten". De oppervlakte van het groen is 3000 m². De kas die nu (juni 2014) wordt verbouwd neemt 750 m² in beslag, 750 m² is speelnatuur en de rest bestaat uit tuin en een marktplaatsje voor planten.

6. LIMBURG: DE BACHTUIN "De bewoners van de Bachflat uit Venray willen een buurt-tuin realiseren waar ze elkaar kunnen treffen, lekker kunnen zitten en waar activiteiten worden georganiseerd. Een plek van en voor alle bewoners." Er is nu (juni 2014) 750 m² beschikbaar voor de tuin, waarvan de helft is ingericht en in gebruik is als deels betegelde tuin, die zo onderhoudsvriendelijk mogelijk is ingericht. Aan de invulling van de tweede helft wordt nog gewerkt. Het plan is om daar een moestuin en een deel met fitnessstoel-ten van te maken.

7. NOORD-BRABANT: MOESTUIN HET GROENE WOOD wordt onderhouden door een groep vrouwen met verschillende nationaliteiten. De opbrengst komt ten goede aan de deelnemers en mensen uit de wijk. "Het project is zo'n

succes dat er behoefte is aan uitbreiding op andere plekken in de wijk." De moestuin heeft een oppervlakte van 200 à 300 m².

8. NOORD-HOLLAND: MOTUIN "In de Amsterdamse Transvaalbuurt verbindt MoTuin verschillende groene initiatieven, op een luchtige, theatrale, creatieve, informatieve, betrokken en vooral groene en duurzame manier." Mo-tuin is een mobiele tuin: een tractor met een kasje achterop. Bij het gebouw waar MoTuin is geparkeerd is een tuin aangelegd van 200 à 250 m² en vlak daarbij in de buurt ligt nog een tuin van 120 à 150 m². Het type groen is moestuin, siertuin en ontmoetingstuin.

9. OVERIJSSSEL: BINNENSTEBUITENBOS "Een oude rolschaatsbaan omgetoverd tot een groene speeloase, die ruimte biedt voor ontspanning, vermaak en ontmoeting." Het totale BinnensteBuitenBos is 2100 m². Het middenplein is verhard en ingestrooid met een coating in een natuurlijke kleur en een laagje kwartszand. Om het plein heen liggen de diverse groenhoeken met 'speelgroen'.

10. UTRECHT: FOOD FOR GOOD "In Park Transwijk in Utrecht is een grote voedsel-

tuin aangelegd waar dak- en thuislozen en buurtbewoners samen actief kunnen zijn met groen. De opbrengst komt onder andere ten goede van Restaurant Van Harte en de Voedselbank." Het gaat om een gebied van in totaal 7000 m², waarvan 2000 m² natuur; 2000 m² groentetuin en fruit; rest is verharding en tuinhuis.

11. ZEELAND: STADSTUIN MIDDELBURG ZUID "Een grasveld bij het verpleeghuis is omgetoverd tot een tuin, die een centraal contactpunt vormt waar de bewoners van het verpleeghuis, buurtbewoners en schoolklassen samenkomen voor aanleg, onderhoud en natuurlessen." De moestuin is circa 2000 m² groot.

12. ZUID-HOLLAND: SPOORTUIN HIGH FIVE "Aan de hand van vijf thema's (een per elke vinger van de hand) en veel projecten is een braakliggend terrein veranderd in een groene openbare ruimte." Het geheel heeft een oppervlakte van 1,2 ha. Op het voormalig beton (van de NS) zijn moestuinbakken geplaatst. Verder is de tuin zo wild mogelijk.

ICOONPROJECTEN 2014

13. DRENTHE: GROENE HART VEENINGEN

betreft het lokale bos bij het centrum waardoor het aantrekkelijk wordt voor bewoners om te komen bewegen, spelen en te ontspannen.

14. FLEVOLAND: EXPERIMENT ZELFBEHEER

HOEKWIERDE test in welke mate bewoners zelf het onderhoud van hun leefomgeving kunnen en willen gaan verzorgen. Hun doel is het in stand houden en verbeteren van de fysieke en sociale kwaliteit van de woonomgeving.

15. FRIESLAND: DOARPSTUN SNAKKERBUORREN

is een dorpstuin met groenten, fruit en bloemen die een plek biedt aan vrijwilligers met zeer uiteenlopende achtergronden.

16. GELDERLAND: TORENTUIN is bezig met de realisatie van een groene, speelse en educatieve ontmoetingsplek in Zaltbommel voor alle bewoners in de buurt.

17. GRONINGEN: BUURTTUIN DE GELDERSE ES

is een buurtmoestuin met individuele tuintjes en heeft een gemeenschappelijk deel met kruiden, fruit en bloemen voor iedereen.

18. LIMBURG: TUINZICHT LICHTENBERG is een moestuin aan de Maas die in verschillende 'taartpunten' is verdeeld. Elke punt wordt door een andere groep bewerkt. Van jongeren met een verstandelijke beperking, tot medewerkers van een Italiaans restaurant en een groep buurtbewoners. Hierdoor ontstaan mooie vormen van samenwerking.

19. NOORD-BRABANT: DE-TOLTUIN is een educatief buurtpark waar educatie en speelplezier hand in hand gaan.

20. NOORD-HOLLAND: URBANFARMING035

is begonnen met het aanleggen van moestuinbakken bij een basisschool, maar de ambitie is om heel Hilversum groener en leefbaarder te maken.

21. OVERIJSSSEL: WIJK- EN KINDERBOERDERIJ

BAALDER heeft door bewoners uit de wijk een tweede leven gekregen. Het is een ontmoetingsplek in de wijk waar buurtbewoners, leerlingen en ook cliënten uit het nabijgelegen verzorgingshuis elkaar ontmoeten.

22. UTRECHT: NIEUW ROTSOORD is een kinderboerderij die bij dreigende sluiting door

buurtbewoners is overgenomen. Zij organiseren er nu allerlei groene activiteiten en hebben de sociale functie van de boerderij weten te behouden.

23. ZEELAND: MIDDELBURG ROZENSTAD

is een project waarbij inwoners, ondernemers, kunstenaars en instellingen worden uitgedaagd om Middelburg om te toveren tot Rozenstad om samen de leefbaarheid te vergroten.

24. ZUID-HOLLAND: HOTSPOTHUTSPOT

(ROTTERDAM) combineert leegstand in de wijken Lombardijen en Schiebroek met stadslandbouw en pop-up buurtrestaurants. Buurtbewoners onderhouden de tuinen en re-integratiejongeren koken onder begeleiding de maaltijden.

FACTSHEETS

BIJLAGE II

FACTSHEETS VAN GROEN DICHTERBIJ

1. AAN DE SLAG

MET JE GROENE BUURTPROJECT!

Steeds meer bewoners gaan zelf aan de slag met groen in hun buurt. Ook jij kunt een steentje bijdragen aan een groenere buurt! Wil je weten hoe? Deze factsheet helpt je op weg!

2. AAN DE SLAG

MET EDUCATIE VOOR KINDEREN!

Veel groene buurtprojecten werken samen met scholen. Zo'n groene locatie is natuurlijk bij uitstek een plek voor schooltuintjes of een buitenles biologie! Maar hoe pak je dit aan en hoe vind je geschikt lesmateriaal voor leerlingen?

3. EEN TUIN VOL DIEREN.

Een tuin gaat pas echt leven als er de nodige

beestjes in rondscharrelen. Hoe zorg je ervoor dat egels, vlinders, vogels en allerlei andere dieren of insecten je tuin een goede verblijfplaats vinden? En wist je dat bijvoorbeeld egels ook nuttig zijn om slakken uit je moestuin te weren? Hoe krijg je deze beesten in je tuin?

4. FINANCIERING VAN GROENE BUURTPROJECTEN

Als groen buurtproject is wat extra financiering altijd welkom. Bijvoorbeeld voor het aanschaffen van nieuwe materialen of het organiseren van diverse activiteiten. In deze factsheet staan verschillende mogelijkheden om geld of middelen op te halen voor je groene buurtproject onder elkaar.

5. OMGAAN MET TEGENSTAND

Niet iedereen hoeft direct enthousiast te reageren als je het initiatief neemt voor een groen buurtproject. Ook nadat je gestart bent kun je tegenstand ondervinden, bijvoor-

beeld door voorvallen als diefstal, vandalisme, hangjongeren, teruglopend enthousiasme bij de vrijwilligers of zelfs ruzie binnen de groep. Wat kun je daar tegen doen?

6. SPEELNATUUR

Een stuk groen in je buurt omvormen tot speelnatuur. Het is een mooie manier voor kinderen om al spelenderwijs thuis te raken in de natuur. Speelnatuur biedt een avontuurlijke speel- en leeromgeving en is voor kinderen uitdagender dan een standaard (betonnen) speelplaats. Met speelnatuur leren kinderen spelenderwijs hun grenzen verleggen. Denk maar eens terug aan je eigen ervaringen als kind: waar speelde je vroeger het liefst?

7. DE BODEM ALS BASIS

Planten hebben water en voedingsstoffen nodig om te kunnen groeien en bloeien. Een gezonde bodem is dan ook belangrijk. Toch wordt deze vaak over het hoofd gezien. Het zorgen voor een gezonde bodem en het maken van een goede match met passende beplanting kan soms een hele uitdaging zijn.

8. MILIEUVRIENDELIJK TUINIEREN

In een natuurlijke tuin die op een milieuvriendelijke manier wordt onderhouden ontstaat een gezond evenwicht. Hierdoor heb je minder last van plagen. Bovendien breng je minder schadelijke stoffen in het milieu die de gezondheid van zowel jezelf als die van de tuin aantasten. Waar kun je allemaal aan denken bij milieuvriendelijk tuinieren?

9. VRIJWILLIGERSWERK OF BETAALDE INZET?

Samen met buurtgenoten aan de slag met groen in de buurt is natuurlijk leuk, maar wanneer wordt zo'n project je werk? En op welk moment betrek je (betaalde) intermediairs om jullie groene buurtproject te begeleiden? In deze factsheet staat informatie om je eigen afweging te kunnen maken!

10. ECOSYSTEMEN: WAT KAN GROEN VOOR JE DOEN?

Verlies aan biodiversiteit is niet alleen een zaak van ecologen en wetenschappers. De natuur is cruciaal voor al het leven op deze planeet en we kunnen daar zelf heel veel aan bijdragen. Door bewust te handelen en de natuur in de woonomgeving zo veel

mogelijk een kans te geven, kan iedereen de natuur een handje helpen. Wat die toename aan biodiversiteit precies voor ons dagelijks leven betekent, oftewel wat groen voor je kan doen, lees je hier.

11. SOCIALE VERDIENMODELLEN

Het uitvoeren van een groen buurtproject kan zo goedkoop en zo duur als jullie zelf willen. Met planten die burens over hebben, met zaad dat je zelf verzamelt en gereedschap dat je al in huis hebt kom je een heel eind. Willen jullie potgrond, zaden of planten kopen? Of stenen, hout en gereedschap? Dan is er budget nodig. Gelukkig zijn er verschillende manieren om aan geld te komen.

12. AANSPRAKELIJKHEID: HOE ZIT DAT?

Je hebt een goed idee voor je buurt, organiseert een bijeenkomst en maakt een plan. Jullie buurtinitiatief is een feit! Hoe concreter het plan wordt, hoe meer regels en afspraken hierbij komen kijken. Dat roept vragen op over verantwoordelijkheden en aansprakelijkheid. In deze factsheet vind je informatie over aansprakelijkheid bij zelfbeheer van de openbare

ruimte en speelplaatsen door burgers.

13. PERMACULTUUR

Met behulp van permacultuur ontwerp je jullie tuin met behulp van principes uit de natuur. Ook heel nuttig om naar jullie team, vrijwilligers en de buurt te kijken!

De volledige factsheets zijn te downloaden op www.groendichterbij.nl

NETWERK

BIJLAGE III

NETWERK GROEN DICHTERBIJ

GROEN DICHTERBIJ INTERMEDIARS

- Creatief Beheer
- NatuurSUPER
- BuitenRuimte voor Contact
- Green & So
- Krachtgroen
- BuurtLAB
- LUSTHOFxl
- KrachtigBuiten
- MEERGroen
- Groene Ruimte Maken

VRIENDEN VAN GROEN DICHTERBIJ

- Entente Florale
- Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij
- Kracht in NL
- Transition Towns
- Voor je Buurt
- Samenwerkende Kinderboerderijen Nederland
- Velt
- Netwerk Duurzame Dorpen

Kijk op www.groendichterbij.nl voor een actueel overzicht van partners, intermediairs, vrienden en helden van Groen Dichterbij.

HOE GROEN GOED DOET

is een uitgave van GROEN DICHTERBIJ

Groen Dichterbij is een platform van IVN, het Oranje Fonds, Buurtlink.nl & SME Advies en wordt mogelijk gemaakt door de Nationale Postcode Loterij.

Groen Dichterbij ondersteunt en versterkt de groeiende beweging van mensen die samen aan de slag gaan met een groen buurtproject. Zo worden straten en buurten in Nederland groener en gezelliger en de bewoners gezonder en gelukkiger.

Voor meer informatie en contact:

www.groendichterbij.nl

info@groendichterbij.nl

Volg ons ook op:

www.facebook.com/groendichterbij

www.twitter.com/groendichterbij

